

ИМПРЕСИОНИСТИЧКА И СТВАРАЛАЧКА КРИТИКА

Зборник радова са првих
Михизових сусрета
(2022)

Уредио
Владан Бајчета

Матица српска, Нови Сад / Српска читаоница, Ириг
2023

САДРЖАЈ

7		Уводна ријеч
---	--	--------------

I

13		Сава Дамјанов КРИТИКА КАО ПРИЧА О КЊИЖЕВНОСТИ
19		Јасмина М. Ахметагић ЕРОС И ЕТОС КЊИЖЕВНЕ КРИТИКЕ
39		Слободан В. Владушић ТЕОРИЈСКА ПРОЗА: АУТОПОЕТИЧКА ИСПОВЕСТ

II

63		Јована Јосиповић ИМПРЕСИОНИСТИЧКА И СТВАРАЛАЧКА КРИТИКА У СРПСКОЈ КЊИЖЕВНОСТИ ПРВЕ ПОЛОВИНЕ XX ВЕКА
99		Снежана Савкић АДНОТАТА – О СРПСКОЈ КЊИЖЕВНОЈ КРИТИЦИ ДРУГЕ ПОЛОВИНЕ XX ВЕКА
135		Наташа С. Дракулић Козић СРПСКА КЊИЖЕВНА КРИТИКА XXI ВЕКА: ПРВИХ ДВАДЕСЕТ ГОДИНА

III

187		Милан Алексић КРИТИЧКА МЕТОДА ЈОВАНА СКЕРЛИЋА
207		Владан Бајчета ДИЗАЊЕ У ЗВЕЗДЕ И НАБИЈАЊЕ НА КОЛАЦ: КЊИ- ЖЕВНА КРИТИКА СТАНИСЛАВА ВИНАВЕРА И БО- РИСЛАВА МИХАЈЛОВИЋА МИХИЗА КАО ИЗДАНАК ФИЛОЗОФИЈЕ СТВАРАЛАЧКЕ КРИТИКЕ БРАНКА ЛАЗАРЕВИЋА

-
- 239 | Јана Алексић
КА АУТЕНТИЧНОЈ КРИТИЦИ: О КЊИЖЕВНОМ
СЕНЗИБИЛИТЕТУ ИСИДОРЕ СЕКУЛИЋ И МИЛАНА
КАШАНИНА
- 257 | Никола Маринковић
РАЂАЊЕ МОДЕРНИСТИЧКОГ КЊИЖЕВНОКРИТИ-
ЧКОГ ОБРАСЦА: ЗОРАН МИШИЋ У 1950. ГОДИНИ
- 281 | Миломир Гавриловић
КРИТИКА, МЕТАКРИТИКА И ЕТИКА ПЕТРА ЏАЦИЋА
- 327 | Милица Мустур
САВРШЕНИ САГОВОРНИК: СРЕТЕН МАРИЋ КАО
ЕСЕЈИСТА
- 399 | Кристијан Олах
МЕЛАНХОЛИЈА СТВАРАЛАШТВА: КРИТИЧКА МИ-
САО НИКОЛЕ МИЛОШЕВИЋА
- 415 | Игор Перишић
НЕКРОПОЉЕ КАО ПОЉЕ СТВАРАЛАЧКЕ ИСТОРИЈЕ
ПРЕДРАГА ПАЛАВЕСТРЕ

IV

- 437 | Мина Ђурић
КАКО СУ СРПСКИ ПИСЦИ ТУМАЧИЛИ ДЕЛА ДО-
БИТНИКА НОБЕЛОВЕ НАГРАДЕ?
- 455 | Марко Аврамовић
СРПСКИ ПЕСНИЦИ КАО КЊИЖЕВНИ КРИТИЧАРИ:
СЛУЧАЈ БОРИСЛАВА РАДОВИЋА
- 479 | Именски регистар

СРПСКИ ПЕСНИЦИ КАО КЊИЖЕВНИ КРИТИЧАРИ: СЛУЧАЈ БОРИСЛАВА РАДОВИЋА

Апстракт: У тексту се након прегледа најзначајнијих песника критичара из друге половине двадесетог века даје поглед на есеје о српској поезији Борислава Радовића, једног од најистакнутијих наших савремених песника и есејиста. Унутар његовог критичко-есејистичког опуса текстови о српским писцима заузимају значајно место. Поред раних текстова о Вуку и Бранку, издвајају се огледи посвећени Васку Попи, као и низ текстова насталих крајем прошлог и почетком овог века, који имају полемички карактер, и у којима је Радовић преиспитивао нека устаљена становишта своје књижевне генерације.

Кључне речи: Борислав Радовић, песници-критичари, послератни модернизам, есеји о српској поезији

И песници и критичари

Није била ретка појава у историји српске књижевности да се еминентни песници јаве и као аутори значајних, а у неким случајевима може се говорити и прекретничких, критичких текстова и читавих драгоцених критичарско-есејистичких опуса. На челу ове колоне знаменитих песника-критичара налази се Лаза Костић, један од утемељивача српског модерног песништва, са својим огледима и позном – у тренутку када се појавила изразито контроверзном – *Књигом о Змају*. Његова појава, на самом почетку нашег модерног песништва, као да потврђује да модерно песничко искуство увек иде руку под

руку са израженом критичком свешћу. Ову тезу потврђују и неколико деценија млађи Јован Дучић и његове изванредне критичарске прозе о савременим му српским и хрватским писцима, сабране у књизи *Моји сајуџници*, као и Костићев духовни син Станислав Винавер са низом изванредних есеја и критичарских књига, међу којима се издваја обимна и тек постхумно објављена монографија *Заноси и ѝркоси Лазе Костића*. Још један од авангардних песника који је своју критичарско-есејистичку делатност, попут Винавера, пренео и у епоху након Другог светског рата је Душан Матић, који је низом остварења постао синоним есејисте у српској литератури педесетих и шездесетих година. Заједно са другим бившим надреалистом и истакнутим песником, Оскаром Давичом, Матићеви текстови о књижевности и стваралаштву су одиграли и значајну улогу у знаменитим полемикама са почетка и из средине педесетих година.

Улога песника и есејисте-критичара коју је у себи спајао аутор *Бајдале* оставила је, чини се, снажан утисак на писце који су у првим послератним годинама стасавали у његовом песничком кругу,¹ а у књижевност су улазили током трајања великих полемика и непосредно након што су се полемички тонови са почетка шесте деценије ублажили. Отуда није било необично да су скоро сви наши значајни песници прве и друге послератне модерничке генерације, изузимајући Васка Попу, неговали и есејистички дискурс и окушали се у критичарској делатности.

Уколико се епоха након Другог светског рата, са својим врхунцем у шездесетим годинама, може у нашим духовним наукама посматрати као период сабирања и поновног откривања и тумачења различитих епоха наше књижевне и културне традиције, нема никакве сумње да су бољем разумевању уметничких кретања код нас дали свој немерљиви допринос и истакнути савремени песници. Посебно је важно било њи-

¹ Позната је чињеница да су у Матићев књижевни салон у улици Војводе Добриња, између осталих, навраћали Миодраг Павловић, Јован Христић и Борислав Радовић.

хово учешће у ревалоризацији нашег песничког наслеђа. За многе од њих писање критика и есеја, првенствено о поезији, није била само пролазна делатност, већ трајна преокупација, подједнако важна као и она песничка. О томе говори и обиман корпус литературе о српској поезији чији су аутори сами савремени песници. Обим овог корпуса текстова, његов утицај, као и одређене интенције заједничке великом броју есејистичких остварења, чине од песничке критике једну од најзначајнијих струја српске књижевне критике у другој половини двадесетог века.

Међу песницима, послератним модернистима, у том погледу издваја се појава Миодрага Павловића, који је у свом опусу равноправно неговао песнички израз и књижевнокритичке, књижевнотеоријске и књижевноисторијске есеје, поставивши пред своју песничку мисао највише задатке. Код Павловића је критичарска и есејистичка делатност од почетка ишла упоредо са оном песничком, па би се можда могло рећи да је утицај и преокрет који је остварила његова прва критичарска књига *Рокови ђоезије* (1958) скоро идентичан оном који је у песничкој сфери учинила његова најпознатија збирка *87 ђесама* (1952). У њој је Павловић иновирао наш књижевнокритички дискурс ослањајући се на савремену англоамеричку критичарску и теоријску мисао, најпре на Елиота и његове новокритичарске наследнике. Књига и започиње елиотовски интонираним текстом „О књижевној традицији”.

Након утемељивања своје критичарске мисли на наведеним основама, Павловић је приступио систематском критичко-есејистичком преиспитивању наше песничке традиције, о чему сведочи читав низ његових књига, најпре књига *Осам ђесника* (1964), у којој је дао нова тумачења наших значајних песника од Дучића до Попе, и која се може посматрати и као критичарски коментар његове чувене и исте године публиковане *Анђолођије срђској ђеснићиђва*. Преиспитивање и ново вредновање српске песничке традиције Павловић је наставио у својим наредним критичарским књигама, спуштајући се све дубље у прошлост српског певања. Тако у књизи

Поезија и култура (1974) он започиње своја истраживања са песништвом Симе Милутиновића Сарајлије и Бранка Радичевића, док *Нитијинијељи и свадбари* (1979) започињу са Јефимијом, да би се у књизи *Обредно и јоворно дело* (1986) Павловић позабавио нашом најстаријом усменом лириком и средњовековном књижевношћу.

Путем који је отворио Павловић, не само у песничком, већ и у критичарском смислу, кренули су и припадници наредне, тек коју годину млађе, друге послератне песничке генерације. Код овог нараштаја песника критичарска активност још је заступљенија, што није необично, будући да се ова генерација писаца неретко означава „есејистичком, интелектуалном”.² Према једном од првих систематизатора историје наше поезије након Другог светског рата Свети Лукићу, „то је у целини наша најсолиднија, најкултурнија и најобразованија, а можда и прва потпуно урбана књижевна генерација уопште”.³ Међу овим песницима појава Т. С. Елиота, и у песничком и у критичарском смислу, имала је велики углед, тако да је овај аутор, постао узор и парадигма песника-критичара и у нашој средини. Велики његов утицај види се и у опусу Јована Христића, код кога је критичарска каријера, као и код Павловића, такође ишла упоредо са оном песничком. Заједно са својим раним песничким збиркама Христић је објавио књигу *Поезија и кријтика њоезије* (1957), која је као и Павловићеви рани есеји била надахнута англофоном критиком. Посебно се из ње може издвојити текст „О модерном у поезији”, који и почиње Елиотовим цитатом. Неколико година доцније Христић је објавио књигу *Поезија и филозофија* (1964), у којој је оцртао линију нашег песништва у којој се сусрећу певање и мишљење. Три важне тачке на тој линији су Стерија, Лаза Костић и Душан Матић. Као што је Елиот „као критичар и теоретичар био у одређеној (нипошто незнатној) мери апологет своје сопствене поетике”,⁴ слично би се поводом

² Света Лукић. „Токови и струје у нашој савременој књижевности”. *Савремена њоезија*. Приредио Света Лукић. Београд: Нолит 1966, 123.

³ *Истио*.

⁴ Иван В. Лалић. *Кријтика и дело*. Београд: Нолит 1971, 16.

ове књиге могло рећи и за Христића. Поред нових интерпретација наведених аутора, може се запазити његова намера да овом књигом оправда и подупре и сопствени песнички поступак.

У каснијим годинама стваралачке биографије Јована Христића, критичарска делатност је превагнула над песничком, али за разлику од раних критичарских књига које су у средиште свог интересовања стављале поезију, он се окреће драми, и развија врло живу делатност позоришног критичара (од текстова из периодике састављене су збирке критика *Позоришће, њозоришће I-II* и *Позоришни реферати I-II*), али и тумача модерног и класичног позоришта (Студије о драми, Чехов драмски писац, О трагедији).

Иако нису остварили тако обимне критичарске опусе као Павловић и Христић, и неки други аутори поменутог песничког поколења дали су значајне доприносе тумачењу српског песничког наслеђа. Поред преводилачке делатности, Иван В. Лалић је писао и књижевну критику и есејистику. Једно време је чак као критичар активно пратио савремену домаћу продукцију. Своје критичарске текстове из тог периода сабрао је у књизи *Критика и дело* (1971), која сведочи о ширини његових интересовања, пошто је поред наше поезије, критички пратио и прозу, али и антологичарска и књижевнокритичка остварења. У уводном есеју који носи назив идентичан књизи, Лалић је дао и своју визију критичарског посла, који сведочи о томе да је, као и свим осталим својим књижевним делатностима, овај песник и књижевној критици приступао са максималном дозом одговорности.

Друга његова књига *О поезији дванаест ђесника* (1980) састављена је добрим делом од текстова којима је пропратио своја приређивачка и преводилачка остварења. Међу њима се, можда, издваја снагом утицаја и интерпретације есеј о поезији Милутина Бојића. Поред текста о Бојићу, један од најбољих Лалићевих огледа је и онај о Војиславу Илићу, песнику кога је сматрао изузетно значајним за развој српског песничког идиома, али у коме је видео и свог великог претходника.

Из познатих разлога Бранко Миљковић није успео да оствари обиман критичарски опус, али је током своје кратке стваралачке каријере упоредо са поезијом писао и књижевну критику. Поред аутопоетичких текстова, он је објављивао и критике о савременим српским и хрватским песницима. Често су то били текстови о песничким збиркама блиских песника из неосимболистичког круга. Писао је о књигама Божидача Тимотијевића, Драгана Колунџије, Милована Данојлића, Томислава Мијовића. Ипак, Миљковић је стигао да напише и текстове о Лази Костићу и Десимиру Благојевићу, у којима се залаже за њихову ревалоризацију.

Међу вредним критичарским остварењима песника рођених тридесетих година, неопходно је поменути барем још и *Дујло дно* Љубомира Симовића, први пут објављено 1983. године. Књигу о српским песницима и драмским писцима Симовић је у више наврата допуњавао новим текстовима. Он је са подједнаким успехом писао и о нашој песничкој класици (есеј о Лази Костићу на пример), као и о песницима савременицима. У есеју „О једној грани српског симболизма” успео је да на малом простору изнесе неколико утицајних теза о једној од значајнијих струја наше модерне лирике.

Есеји Борислава Радовића о српским песницима неретко су остајали по страни у досадашњим разматрањима како његовог опуса, тако и доприноса песничке критике тумачењима наше поезије. Унутар ауторовог укупног дела они су остали у сенци његових есеја о светским писцима и општим песничким проблемима, док је у ширим размерама његов допринос критици нашег песништва био мање примећен у односу на критичке радове неких његових савременика.⁵ До тога је дошло вероватно зато што се он критичарском и есејистичком делатношћу почео бавити релативно касно. За разлику од песничког света у који је ступио још као београдски гимназијалац, а прву

⁵ Тако Предраг Палавестра у својој *Историји српске књижевне критике* есејистици Борислава Радовића посвећује тек неколико редова, док су сви други у нашем чланку поменути песници есејисти у Палавестриној књизи прошли знатно боље. В. Предраг Палавестра. *Историја српске књижевне критике: 1768–2007 II*. Нови Сад: Матица српска 2008, 634.

песничку збирку *Поетичности* објавио већ са двадесет година, критици је Радовић приступао веома поступно. Тако је свој есејистички првенац, књигу жанровски мешовитих текстова *Рвање с анђелом и друји зајиси* објавио тек са навршених шездесет година, односно 1996. године.⁶ Ипак, иако се есејистичком озбиљније почео бавити тек у зрелим годинама Радовић је створио респектабилан критичарско-есејистички опус. У новом веку објавио је две своје „чисте” критичарскоесејистичке књиге, које су, као и његова канонска песничка књига носиле неутралне наслове: *О ђесницима и о ђоезији* (2001) и *Још о ђесницима и о ђоезији* (2007). Поред њих, Радовић је објавио и есеј *Чијајући Верђилија* (2004), који је у целости укључен у књигу из 2006. године, да би као последњу књигу за свог живота публиковао *Зајисе о Васку Пођи* (2017), коју су чинили издвојени текстови о великом песнику, штампани још у књизи *О ђесницима и о ђоезији*. Радовић је у два наврата правио изборе из три своје основне критичарске књиге, 2011. и 2016, оба пута под називом *Понешђо о ђесницима и о ђоезији*.⁷

Поред есеја о светским писцима и општим питањима песничког стваралаштва, који су до сада, чини се, чешће привлачили пажњу Радовић је написао и неколицину драгоцених текстова о српским писцима, из којих се могу извући занимљиви закључци. Овај корпус свакако заслужује посебно читање, па ћемо му се на страницама које следе и посветити.

За и за Вука

Критичарско-есејистичка делатност Борислава Радовића, уколико се изузме рано „Писмо Васку Пођи”, којим је овај, тада осамнаестогодишњи песник, са тек две, три објављене

⁶ Ова књига је поред осврта на песничке и шире културне теме у себи садржала и неколицину есеја и бележака на тему свакодневице, па није необично то што су неки од њих касније ушли у Радовићеву књигу записа и фрагмената о стварима из најближе околине *Неке ствари*.

⁷ Други, нешто обимнији избор је направљен у оквиру двотомног дефинитивног издања Радовићевих дела, и укључио је у себи и текст „Између послања и штрајка”, који је Радовић написао тек коју годину раније и кога нема у ранијим књигама.

песме, поздравио појаву *Коре*, почиње крајем шездесетих година. Тада је он у ондашњој периодици публиковао текстове о Вуку Караџићу и Бранку Радичевићу. Чинило се да је овим есејима и Радовић кренуо, попут неких других својих вршњака, у откривање сопствене традицијске линије у српској књижевности.

Кратки осврт на рад и дело Вука Стефановића Караџића, „Језик и човек”, објављен је поводом сто педесет година од појаве његовог *Рјечника у Полијици* 1968. године. У овом изразито надахнутом тексту Радовић одаје признање Вуку као претечи, али и неком ко је сам изнео на светлост дана један потпуно нов и свеж језик:

Читав језик тражио је да га Вук чује; његова песма, крваво битисање, порази и сеобе, његове јадиковке и ругалице, басне и утуци, лагарије, лудорије, гумна и пландишта, прела и заветине, враџбине и траве, свакодневни труд и раскалашна месојеђа: све памћење језика отворило се, васпоставило и искалало том курјачком слуху.⁸

Снагом воље и увереношћу у исправност своје мисије и пута, али и захваљујући свом ванредном осећају, Вук је урадио посао који је по обиму захтевао генерације језичких и књижевних зналаца. Овим својим потезом, обogaћивањем језика садржином новом и савременом, као и чињењем да књижевни језик разумеју и „његови Тршићани”,⁹ Вук је многим потоњим ствараоцима и научницима отворио и показао пут. Моћ коју је са собом донео нови језик, долазила је и од његове изворности. Према Радовићу, језик је у том тренутку појављивања имао и ону моћ о којој сањају сви песници, он је могао „да именује уместо да опише”.¹⁰

Након ове похвале Вуку, песник *Маине* се окренуо једном од зачетника новије српске лирике, Бранку Радичевићу,

⁸ Борислав Радовић. „Језик и човек”. *Борислав Радовић*. Приредио Марко Аврамовић. Нови Сад: Издавачки центар Матице српске 2023, 176.

⁹ *Истио*, 177.

¹⁰ *Истио*, 176.

о којем је у *Делу*, две године касније, публиковао знатно обимнији есеј „Пристрасност према Бранку”. Била је то још једна логична тачка за почетак критичког разматрања српске поезије, пошто је овај песник „прво и темељно искушење наше поезије”,¹¹ неко коме су наш народни језик и књижевност били доступни „такорећи у свом првом рукопису”.¹² Отуда према Радовићу –

Без саосећања са њим, без разумевања његових личних тежњи и напора, немогуће би било успоставити историјски однос према развоју српског песничког говора, уочити онај преломни тренутак који је у нашем језику једаред поделио људе живе и послао их у време прошло и време будуће.¹³

Иако су га према сопственом признању приликом говора о Бранку напуштале хладнокрвност и трезвеност, наш савремени песник је желео да аутора *Ђачкој расџанка* сагледа иза устаљених, из његове биографије изведених представа, које нас спречавају да добро ишчитамо овог песника. Тако Радовић најпре види у њему пре него романтичара „песника једног закаснелог али зато не мање бурног, превратничког и једва дочеканог Препорода”, односно, како даље наставља „Ренесансе, како реч не би остала под сумњом”.¹⁴ Под овом ренесансом Радовић види буђење чулности и лаичког погледа на свет у нашој култури. Исто тако, за аутора *Маине* је Бранко, упркос бројним дотадашњим оценама о недовршености његовог опуса „целовит, доречен и коначан”.¹⁵

Ипак, иако је његово место у историји српске поезије кључно, Радовић признаје да Бранков опус пати и од недостатака. Често је у питању немогућност да се одвоји од готових образаца из усмене књижевности, да их индивидуализује.

¹¹ Борислав Радовић. „Пристрасност према Бранку”. *Дело*. Год. XVI бр. 6. 1970, 703.

¹² *Истио*, 696–697.

¹³ *Истио*, 693.

¹⁴ *Истио*, 694.

¹⁵ *Истио*, 691.

Неуједначеност такође карактерише његову поезију, некад су само стихови или чак одломци стихова оно највредније у опусу. То су они тренуци кад је он „успео да сања онај сопствени сан”.¹⁶ По тим песмама и одломцима га и памтимо. Према Радовићу, Бранку је највише недостајало „*йрейходно* искуство које би имао да процењује, да прихвати или одбаци”.¹⁷

И у свом кратком тексту о Вуку и у свом есеју о Бранку, у коме ни сам, иако је то декларативно желео, није успео да се одупре неким устаљеним сликама о овом песнику, Радовић је указао да је оно од чега поезија првенствено зависи – језик. Отуда се он и усмерио на време које је изнедрило наш савремени књижевни идиом. Чини се да је он у овим својим есејима ишао у другом правцу у односу на неке савременике, Павловића, Христића, Лалића, који су настојали да у својим разматрањима помере границе које је Вук својом реформом поставио. Ипак, као и у њиховом случају, оно о чему је Радовић писао у есејима било је блиско и његовом актуелном песничком стварању. У збирци *Ойиси, їесла*, која се појавила истовремено са есејем о Бранку 1970. године, нашла се песма „Гатар, горосеча” чији је лирски јунак Вук, а која је настала „по Бранку Радичевићу”, односно његовој поеми „Пут” која се узгредно и помиње у есеју.

У Попиној близини

Након ових раних, и данас скоро заборављених есеја, Радовић није наставио даље са интерпретацијом наше песничке традиције, и коју је, можда, након ових прочитаних текстова могао очекивати неки ондашњи читалац. Песник се после њиховог публиковања поново одмакао од есејистике, чему је можда допринео и слабији одјек његовог текста о Бранку, вративши јој се тек у првој половини осамдесетих година, текстовима о поезији Васка Попе. Након кратког новинског осврта на његову збирку *Рез*, Радовић је поводом

¹⁶ *Исїю*, 700.

¹⁷ *Исїю*, 694.

једне Попине књижевне вечери у Паризу написао и есеј „Уз поезију Васка Попе”, у који је укључио највећим делом и свој претходни кратки осврт. У питању је један од познатијих и вероватно највише пута прештампаван Радовићев критички текст.¹⁸ Он је био први из низа значајних огледа које је овај песник посветио Попи. Пет есеја о њему наћи ће се сабрани на почетку књиге *О ђесницима и о ђоезији* (2001), а касније ће бити издвојени, заједно још са текстом „Једно околишно признање”, који се такође дотиче аутора *Коре*, у посебну, већ поменућу, књижицу *Зайиси о Васку Поји*.

У тексту „Уз поезију Васка Попе” Радовић даје општи суд о Попином делу, истичући његово челно место у нашој послератној поезији, и подвлачећи да се ради о песнику који је „модеран из основа”.¹⁹ Ову Попину модерност Радовић види у његовом дослуху са читаоцем, али и у почињању „од нуле, што ће рећи од језика самог”.²⁰ Попа је веома рано научио „да у самом језику има више дара и знања, искуства и уобразиље, него у било којег другог песника”.²¹ Следећи ту логику, уочавајући поступке који су језику и нашој усменој књижевности иманентни, а не преузимајући већ готове обрасце, аутор *Коре* је стварао утисак да „одиста не пише сам своје песме, а ипак их пише као нико други”.²² Још једна ствар коју Радовић истиче јесте његово одбијање да доврши свој песнички поступак, већ стављајући насупрот томе настојање да га „трајно одржава у настајању, потчињавајући га неисцрпној и необоривој логици језичке слике”.²³

¹⁸ На српском текст је први пут објављен 1990. године, истовремено у *Делу* и као један од предговора Попиним изабраним песмама објављеним у Никшићу поменуте године које је Радовић приредио. Након тога више пута је прештампаван, неколико пута и поводом смрти Васка Попе, када је у различитим медијама објављен под различитим насловима. У *Полиџици* је, рецимо, објављен као „Неизмерно чудо језика”.

¹⁹ Борислав Радовић. *О ђесницима и о ђоезији*. Бања Лука: Глас српски 2001, 5.

²⁰ *Истио*, 5–6.

²¹ *Истио*, 6.

²² *Истио*, 8.

²³ *Истио*, 6.

Наредни текст „Поново уз поезију Васка Попе”, представља својеврсну допуну и појашњење у првом тексту изнетих тврдњи. Подвлачи се важност „граница слободе коју песник ставља себи у задатак да оствари”²⁴. Тако Васко Попа, према Радовићу, „да би уопште могао унети нешто ново у поезију [...] није смео потпуно одбацити наслеђе, изгубити дослух са традицијом.”²⁵ Међутим, „да би успоставио сопствени однос према наслеђу, испрео своју нит традиције” Попа је „морао лака срца раскинути са претходницима, а и савременицима. Из тог угла, свако туђе искуство, и када би му бивало драгоцено, постајало би то пре свега као негативно искуство”.²⁶ Овакав поступак учинио је Попу једним од оних ретких наших песника који су „изван декора и костима црпили из нашег наслеђа методске подстицаје”.²⁷

У наставку текста Радовић даје преглед свих осам Попиних збирки, најбрже прелазећи преко *Усјавне земље*. Међу овим књигама аутор *Маине* поред прве Попине збирке, чини се, издваја *Нејочин-йоље*, у којој је песник дефинитивно „открио жицу непоновљиве језичке маште која ће остати његов заштитни знак”,²⁸ док је према Попиној можда и најцењенијој књизи – *Сјоредном небу* – показао истовремено и дивљење и суздржаност. Радовић сматра важним и удео личног и историјског у Попиним последњим књигама, пре свега *Живом месу*. Приликом прегледа Васкових збирки, он се осврнуо и на њихову рецепцију, указавши и на моменат када је одушевљење Попиним новим књигама почело да опада. Песник *Маине* се очигледно противи лошијем вредновању ових позних Попиних књига, укључујући и *Рез*, који су пратиле и изразито негативне критике, све њих посматрајући као логичан след целокупне поставке Попиног опуса. У завршном делу текста управо Радовић се и осврће на структуру цело-

²⁴ *Исјо*, 11.

²⁵ *Исјо*, 13.

²⁶ *Исјо*, 13–14.

²⁷ *Исјо*, 15.

²⁸ *Исјо*, 18.

купног Попиног песништва, у коме се не полази, како је до тада било уобичајено, од појединачне песме, већ од кругова песама „као од целина у којима се укрштају њихове теме”.²⁹

Иако је настојао да у овим својим освртима да једну постојану критичку ноту о улози поезије Васка Попе у нашем модерном песништву, и да то поткрепи сумарним прегледом целокупног његовог опуса, позиција из које Радовић пише ове своје текстове није само она објективног критичара. Аутор ових текстова нам се у оба наврата обраћа, додуше помало прикривено, и као млађи песник савременик, кога је Попа својим песништвом задужио. Тако и један и други текст почињу управо одатле, односно од Попиног односа према млађим песницима, који су у њему видели свој узор. Тако први текст започиње питањем чиме је аутор *Коре* привлачио млађе песнике: „Откуда тај одзив млађих и најмлађих, кумство са песником који не допушта да му се завири у родослов [...] Чиме то Васко привлачи, нарочито оне који имају опасно преимућство да се налазе на почетку, у трагању за сопственим поступком?”;³⁰ док прве реченице есеја „Још једном о поезији Васка Попе”, овај однос нашег најпревођенијег песника и оних који долазе појашњавају: „Међу млађима Васко није толико био омиљен колико је знао да им буде изазован и поучан”.³¹

Да је и он сам био један од ових млађих песника Радовић потврђује тек на једном каснијем месту у другом есеју, у моменту када се дотиче рецепције *Коре*. Том приликом он дискретно признаје да је и он био један од оних који су се одушевили том књигом: „Још је свеж утисак који је књига песама са тако сувим насловом оставила на многе припаднике ондашње најмлађе књижевне генерације, са свом документацијом у коју, неумољивошћу библиографије, улази и једно емфатично и смушено поздравно слово писца ових редова”.³²

²⁹ *Истио*, 22.

³⁰ *Истио*, 5.

³¹ *Истио*, 10.

³² *Истио*, 14.

Да су текстови о Попи писани руком неког ко је често боравио у непосредној близини његове стваралачке радионице потврђује и завршетак огледа „Поново уз поезију Васка Попе”, у коме нам Радовић поверава и како је у будућности, да га смрт у томе није прекинула, требало да се развија Попин опус. Управо из ове позиције блиског саговорника и доброг познаника написани су остали Радовићеви текстови о Васку Попи. Есеј „Који пут с Васком у Вршцу” евоцира Попино ангажовање око подизања Књижевне општине Вршац и његове честе посете овом граду, у који је, кад год је могао, доводио и друге песнике, међу којима је било и оних светски познатих. Између бројних Васкових активности у завичају, Радовићу је посебно запала за око једна, не случајно „педагошка”, из које се могу извући далекосежнији закључци и о Попиној поетици и о поезији уопште. У питању су били Попини покушаји да наведе песнике госте да током боравка у његовој вароши напишу и песму или барем који стих на тему града Вршца.

О таквим ситуацијама Борислав Радовић већ сасвим директно говори из сопствених сећања и искустава које је поделио са Попом: „Памтим га из таквих прилика и сећам се како се уносио и како би после, у четири ока, отхукивао, прекоревачући себе што се упушта у тако осетљиве и незахвалне ствари”.³³ Ова „замисао о писању на задату тему”, нипошто за њега нису нека случајна и произвољна Попина играрија, већ „прористичу из целине његовог односа према поезији”.³⁴ У питању је нешто што према Радовићу „лежи у природи поезије, о песничком дослуху”.³⁵ Ту свест о неопходности таквог дослуха међу ствараоцима имао је и Попа, и он је схватао поезију као уметност „у којој се допире утолико даље што се више узима у обзир колективно као чинилац”.³⁶

Можда најузбудљивији есеј из серије написа о Попи јесте „Из ноћних ћаскања о песничком умећу”, у коме нам се вели-

³³ *Истио*, 32.

³⁴ *Истио*, 32.

³⁵ *Истио*, 30.

³⁶ *Истио*, 32.

ки песник представља из оног најинтересантнијег и најинтимнијег угла, док хода по мукама и дилемама стваралачког процеса и заједно са писцем текста расправља о песничким стварима, и док, иако већ остварен и славан стваралац, са извесном несигурношћу и бојазни даје своје нове песме на прво виђење. Залог за аутентичност тог Попиног портрета налази се у верности Радовићевог сећања, како нам сам јемчи „Памтим Васка Попу из таквих тренутака”, као и саучествовању у Попиним стваралачким дилемама:

Делили смо, ако смем рећи, тај боравак у чистишту, у саосећању које искључује изливе објашњења, ћаскајући понекад целу ноћ у неуспелом бекству од поезије, да бисмо се издалека, у паузама, враћали прастарим питањима о њеном саставу, смислу, разлозима, извитоперењима, странпутицама.³⁷

У тим сећањима поново искрсава Попина подстицајност за млађег песника саговорника, о чему сада Радовић без зазора сведочи из прве руке: „Он је умео да буде љуру на свој начин, уздржано, иронично и постранце. Уместо да препоручује шта и како треба радити, он би подбадао другога да овај сам истражује и развија сопствене могућности.”³⁸ Како даље пише Радовић „Његова педагогија је имала нечег заједничког с начином оног Кинеза из пословице, који гладноме уместо рибе пружа удицу”.³⁹

Нема сумње да су таква ћаскања рађала и неке дубинске увиде о поезији који се и у овом тексту доносе. Тако је према Радовићу (а ваљда је то и становиште које је делио са Попом)

оно што обично називамо песничком функцијом једна од основних и најстаријих функција језика, која се почешће остварује и без наше нарочите намере и старања; и друго, да такозвано песничко поимање, што ће рећи поимање посредством аналогичности и отуд изведених метафора, почива у при-

³⁷ *Истио*, 36.

³⁸ *Истио*, 36.

³⁹ *Истио*, 41.

роди нашег замишљања и представљања ствари уопште, међу којима постоји приличан број таквих које заправо никако другачије не бисмо умели да изразимо и саопшtimo.⁴⁰

Поред оваквих претпоставки два песника су делила и страст према самом процесу настанка поезије, према поступку којим се до завршних остварења долази, а који неретко остаје непознат и скривен и најпажљивијем њеном читаоцу. Тако се на крају овај есеј и завршава неком врстом поунутрашњења Попиних упутстава и савета млађем колеги саговорнику, који постају његов сопствени глас: „Треба да волиш тај живот на скелама, то љуљање, ту несигурност, тај поглед на ниже, па и сву мучнину коју он изазива. А шта би друго? Знали ли за нешто боље?”⁴¹

Овај есеј тако постаје драгоценост сведочанство „из прве руке”, о скривеном стваралачком раду песника, и Попе и Радовића, и свим дилемама које такав посао са собом доноси. Он је и одличан пример оног незаменљивог што нам доноси Радовићева есејистика, а то је баш та позиција „изнутра” из које се овај аутор често оглашава у својим критичарским радовима.⁴²

Овај низ есеја о Попи затвара „Васко из дубине”, у коме се Радовић присећа песника који је умео да своје књиге, које је даривао пробраним саговорницима, потписује описивањем цртежа сопствене шаке. Отисак песникове шаке на књизи, постаје и метафора отворености и пријемчивости Попине поезије, чији се смисао на длану нуди сваком посвећеном и заинтересованом читаоцу. Овом метафором длана Радовић и дозива први есеј „Уз поезију Васка Попе” у коме се каже да се тајна његове поезије нуди на длану, затварајући тако овај круг својих радова о њему. На крају се у тексту „Васко из ду-

⁴⁰ *Истио*, 38.

⁴¹ *Истио*, 44.

⁴² В. Саша Радојчић. „Песништво и моћ. Читање Радовићевог есеја о Вергилију”. *О поезији и о њојиници Борислава Радовића*. Уредио Драган Хамовић. Институт за књижевност и уметност / Библиотека Града Београда: Београд 2017, 161.

бине”, оцртани длан на посвети књиге и претвара у песникову руку која маше његовом аутору. Та посвета постаје она нит која у Радовићу буди сећања на сусрете са Попом, стварајући у тексту једну незаборавну слику овог песника:

Гледајући ту црвену нит која обрубљује место где је хартију некада за часак грејала шака, видим како ми Васко даје знак док погледом тражим његов сто у дубини кафане. Подиже руку, дланом окренуту, да прекине моје жмиркаво прелетање преко глава за столовима: он је већ стигао, пије своју подневну кафу и прелистава новине. Иако је *лејао у зору*, изгледа свеж; и добро је расположен. Никуд не журимо. Најпре ћемо попити неко право пиће, по његовом избору. Данас ја имам да слушам а он да заповеда. Тако он то каже кад се нађемо о његовом рођендану, али данас постоји неки други разлог. А хоће и нешто да ми преда.⁴³

То је на неки начин и крајњи продор Радовићевих текстова о Васку Попи, који крећући се од општег говора о његовој поезији на крају доспевају до аутентичне слике онога ко се налази иза те поезије. То је она дубинска слика коју није могао донети нико други сем Борислава Радовића, иако се он у више наврата у својим текстовима куртоазно огорађивао да није једини кога је овај аутор сматрао својим повлашћеним саговорником: „Свакако нисам једини”.⁴⁴ Ипак, баш због тога што то вероватно и јесте био, Радовић се у својим текстовима, који су сви сем првог настали када је Попа већ био „са друге стране”,⁴⁵ све више трудио да нам да своја сећања на стваралачки део Попине личности, и да нам преко тог дочара његова схватања поезије. Имајући у виду ове есеје о Попи, није необично што његове есејистичке књиге у својим насловима помињу и песнике и поезију. Такав наслов сугерише „да

⁴³ Борислав Радовић. *О песницима и о поезији*, 47.

⁴⁴ *Истио*, 36.

⁴⁵ Ова синтагма налази се као посвета у Радовићевој песми „Мале старице” која је највероватније посвећена Попи, и која у целини гласи „За В. П. На другој страни”.

се текст не откључава сам собом, већ су тумачу потребни многи кључеви, између којих је и онај који се тиче ‘стварне’ личности која је написала текст”.⁴⁶

Заблуде послератног модернизма

Поред Попе, Радовић је у последњој деценији прошлог и у првим деценијама овог века писао и о неколицини других српских песника и песничких остварења. У књизи *Рвање с анђелом и друји зайиси*, која више него било шта друго што је Радовић написао захтева сагледавање контекста у коме је настала, а то је суморна стварност прве половине деведесетих година, дато је једно тумачење класичне епске песме „Стари Вујадин”. У криминализованом окружењу у коме смо се нашли у том периоду, Радовић се присећа ове песме о хајдучима, налазећи је прилично неубичајеном, пошто епски певач у њој критички посматра хајдучку делатност. Према ономе што песма каже, у песниковој минуциозној анализи, Вујадин и његови синови, били су усмерени првенствено ка стицању пле-на, не правећи при томе разлику између Турака и сопствених сународника. Песма, ипак, доноси још нешто. Вујадин

своју кривицу сагледава и именује, а тиме је и прихвата. Тако се турски истражни поступак и оно што за њим следи претварају у неку врсту више правде, а стоицизам старца на мукама призива помало у сећање и оног тебанског страдалника који оберучке прихвата своје испаштање, симболизовано у самоослепљењу.⁴⁷

У поменутом периоду, на размеђи векова, Борислав Радовић је писао и кратке осврте, попут оних о Бранку Миљковићу („Помисао на Бранка Миљковића”), Црњанском („Помисао на Црњанског”) и Дучићу („О Дучићу, завичају и гробу”). У текстовима о Миљковићу и Црњанском он поново наступа као савременик – са аутором збирке *Узалуд је будим делио је*

⁴⁶ Саша Радојчић. „Песништво и моћ. Читање Радовићевог есеја о Вергилију”, 162.

⁴⁷ Борислав Радовић. *Рвање с Анђелом и друји зайиси*. Нолит: Београд 1996, 131.

заједничке књижевне почетке, док је у случају аутора *Сеоба* са стране посматрао позне београдске године Црњанског и приредио део његове рукописне заоставштине. Поред ових личних сећања, Радовић у кратким цртама назначава и главни значај оба опуса.

Када је о Дучићу реч, повратак његових посмртних остатака у отаџбину, уз одавање признања овом песнику за мерила која је успоставио у српској поезији на почетку двадесетог века, аутор *Маине* користи и да промисли где се у случају значајних песника заиста налази њихов гроб и завичај. Помало прикривено инокосно, у тренутку када је велики песник у Требињу коначно добијао место свог вечитог починка, Радовић је написао: „Завичај и гроб су песнику једина, покретна имовина. Они се, зар не, налазе у његовом језику; и он их никада не напушта. Ту он станује, ту га посећујемо кад зажелимо да нам се обрати. Отуда је и надгробни камен варка пред којом човека засењује таштина крунисаних глава, решених да ништа не препусте случају.”⁴⁸

Да се Радовић у својим есејима није либио да полемише са неким у књижевној и културној историји општеприхваћеним становиштима, може се запазити у неколико есеја у којима је овај песник, на изванредан начин настојао да коригује и проблематизује становишта послератног модернизма, којем је и сам припадао. Тако се у тексту „За ново читање Слободана Марковића”, којим је и пропратио избор из његове поезије који је приредио за Српску књижевну задругу 1996. године, и који већ насловом указује на Радовићеву интенцију, проблематизује остављање овог песника по страни од значајних токова наше савремене поезије. Марковић, у једном тренутку веома популаран глас наше савремене поезије, био је део раздобља које се „нашло под метлом Зорана Мишића, са оправданим разлозима и супротстављеним вредностима”.⁴⁹ Иако се као песник Марковић служио углавном традиционалним песничким средствима, Радовић истиче његову склоност

⁴⁸ Борислав Радовић. *О песницима и о поезији*, 61–62.

⁴⁹ *Истио*, 90.

ка сталним преиспитивањима и поновним вредновањима сопственог опуса, која сведоче о његовој самосвести. Ова стална запитаност над сопственим делом посебно би, чини се, могла бити блиска Радовићу, који је и сам, као што је познато, своје стихове у више наврата излагао ригорозним самопроверама. Поред тога, Либеро Маркони је оставио у нашој поезији неколико „као суза чистих, непомеривих песама”, па зато „говорећи по овешталом обрасцу за који у неким приликама још има оправдања, у нашој савременој поезији није могуће заобићи његово место ни превидети његов удео”.⁵⁰

Ако је у тексту о Слободану Марковићу Радовић на неки начин у сопствено име исправљао један стари „грех” његове и претходне генерације послератних модерниста, есеј „У потрази за невинешћу речи” посвећен Давичу,⁵¹ представља неку врсту свођења рачуна са надреализмом и његовим наслеђем, које је педесетих година, у доба песникових почетака играло значајну улогу на нашој песничкој сцени. У есеју наш песник оштро суди о надреализму, јер је покрет „носио у себи свој парадокс утемељен на искључивости, бољку која га је од првог тренутка нагрисала док га није разорила”.⁵² Поменути уметнички покрет, у коме је Давичо, будући да је у њега ушао веома млад, тек статирао, омогућио му је, ипак, да из њега понесе „лично откриће поезије побуне”.⁵³

Уколико није необично што су Давичова рана остварења остала мимо Радовићевог есејистичког разматрања и избора, онда свакако изненађује што барем нешто из његовог разумевања послератног песништва није преостало под лупом овог песника и есејисте, чак ни остварења из педесетих попут *Флоре*, која су несумњиво утицала на песнички израз Радовићеве генерације. Вероватно управо на том месту треба и тражити

⁵⁰ *Истио*, 101–102.

⁵¹ Текст је, попут оног о Слободану Марковићу, настао уз приређивање избора из Давичовог песништва *Дејинство и друје њесме* за едицију Арахна у Чигоја штампи 2006. године.

⁵² Борислав Радовић. *Још о њесницима и о њезији*. Завод за уџбенике: Београд 2007, 158.

⁵³ *Истио*, 159.

разлоге за редукцију коју је аутор *Маине* направио. Одрекваши се у потпуности својих раних *Поетичности* и *Осталих поетичности*, Радовић је направио и рез према целокупном корпусу модернистичке послератне лирике. Будући да је и сам прихватио и у својим позним стиховима, који су настајали у последњих деценију, две двадесетог столећа, реактивирао бројне „омражене конвенције” попут риме, дескрипције, везаног стиха, није неочекивано што му је корпус који је издвојио из Давичовог опуса био најближи.

За разлику од претходна два текста која су била усмерена на ауторе нараштаја који су претходили Радовићевом, и у односу на чија достигнућа се одређивала његова песничка генерација, оглед „О поверењу у лепоту света” представља дијалог са својим вршњацима. Како је већ оцењено „овај есеј је, у ствари, једна бриљантна, деликатно али и са недвосмисленим ставовима вођена полемика са Јованом Христићем и његовим уверењем (и још више са образложењем) да је полазишна позиција Лалићевог певања ‘поверење у лепоту света’”.⁵⁴ У разматрање у овом есеју су, дакле, укључена два генерацијски, али и поетички, аутору чланка изузетно блиска песника. Са њима је, током своје књижевне каријере, делио позамашан број песничких тема, поступака, као и уреднички стаж у Нолиту, а барем са Христићем и заједничке почетке у кругу око Душана Матића.⁵⁵ Са Лалићем га је, са друге стране, спајала и приврженост Попиној поезији, којој је и аутор *Страсне мере* посветио више текстова, и које и Радовић у овом свом осврту помиње. На есеј Јована Христића, будући да је први пут објављен 1969. године као поговор Лалићевим *Изабраним и новим њесмама*, Радовић се помало изненађујуће осврће више од три деценије касније.⁵⁶

⁵⁴ Богдан А. Поповић. *И њесници и кријичари*. Београдска књига: Београд 2012, 158.

⁵⁵ В. Јован Христић. „Мој елемент је вода”. *Поезија Јована Христића*. Матица српска: Нови Сад 1996, 99–101.

⁵⁶ 1998. године када је есеј први пут објављен Лалића више нема међу живима, а Христић, који ће преминути четири године касније, о поезији је већ дуго писао само у ретким приликама.

Ипак, осврт се чини можда мање изненађујућим када се сагледа у контексту других већ поменутих његових есеја, који су сви, мање или више, реферирали на педесете и шездесете године, и изборе које је правио његов песнички нараштај. Поменути Христићев есеј у тим изборима такође има важно место, будући да, како и сам Радовић пише „улази у ред најбољих ствари писаних о неком нашем песнику друге половине овог века”.⁵⁷ Да се поред једне од најбољих ствари ради и о једној од најутицајнијих, сведоче и бројна цитирања овог рада произашла из његовог указивања на „другу традицију”, у сада већ веома обимној литератури о Ивану В. Лалићу и нашој поезији друге половине двадесетог века уопште. Дакле, овај текст не само што је у књижевној критици створио једну утицајну слику о Лалићевој поезији, већ је и форматирао и рекапитулирао тежње читавог једног модернистичког крила наше поезије, на коме су се сва три песника о којима је овде реч, и Лалић, и Христић, и Радовић у једном тренутку налазили.

Дефиниција Лалићевог песничког становиша као „повећења у лепоту света” коју је формулисао Јован Христић оно је што Радовић у свом тексту жели да подрвргне преиспитивању, да, како сам каже размрда те камене облике. Песничка позиција заснована на поверењу у свет и његову лепоту, према аутору *Александријске школе* искључује хумор и револт, који су постали заштитно лице друге гране модерног песништва коју карактерише нихилизам. Овом искључивању Радовић се највише и противи, указујући да је Христић и у неким другим својим теоријским текстовима хумору намењивао нижу улогу. Радовић подсећа и на Попин *Урнебесник* и његов предговор у коме се каже „да хумор добрим делом одржава темеље поезије”.⁵⁸

Пошто Христић извор традиције прихватања света у својој материјалности и конкретности, у коју сврстава и Лалића, локализује на Средоземље, аутор *Маине* подсећа да су се и грчки богови грохотом смејали, и сматра да су, што се

⁵⁷ Борислав Радовић. *О песницима и о поезији*, 256.

⁵⁸ *Истио*, 263.

тиче мирења са оним што нас окружује, „ваљда трагика и патетика на једној а хумор и иронија на другој страни равноправно употребљени у том аранжману”.⁵⁹

Желећи да становиште песника *Александријске школе* још више релативизује, Радовић подвлачи да је Лалић „у зрелим годинама написао извешан број песама које свакако не би оповргле Христићева запажања, али би показале да се поверење у лепоту може и пољубити, и смањити; и да се оно шта више увек мора изнова проверавати и оправдавати, како би се одржало и остало веродостојно”.⁶⁰ Као пример оваквих песама он наводи „Као молитву” из *Писма*, и неке делове *Чешири канона*, сматрајући да је и стварносни контекст у коме су настајале ове последње Лалићеве књиге утицао да дође до оваквог преиспитивања.

У свом посматрању ствари Радовић има много мање проблема са Лалићевом јасно изреченом поетичком претпоставком, позајмљеном од Мишића, да свакако вредна поезија прославља свет. У таквој поезији иронија итекако има своју улогу, а Радовићу се чини да је то и Лалић знао и отуда је и налазимо на неким местима у *Чешири канона*, она „није начин да се то поверење обнови или надокнади, али свакако јесте једна од могућности да се свет прихвати чак и онда када се не види шта би се у њему славило”.⁶¹ „Ту не би дакле” наставља даље Радовић „била реч о одбијању да се свет прихвати, него само о покушају да се он донекле разуме пре но што би се почео славити”.⁶²

Као и у случају неких других Радовићевих есеја, и ова одложена полемика са Христићевим давним текстом могла би се боље разумети уколико погледамо тренутак у коме је настала. У контексту сопственог познијег песништва, у коме су хумор и иронија заузимали веома важну позицију, Бори-славу Радовићу је било битно да покаже њихову битну улогу

⁵⁹ *Истио*, 259.

⁶⁰ *Истио*, 267.

⁶¹ *Истио*, 276.

⁶² *Истио*, 277.

у савременој поезији. Такође, он није желео да се поезија схвати као нешто што ни не покушава да се ухвати у коштац са суровошћу и ужасом онога што нас некад окружује. Делује да га је Христићев текст толико година доцније провоцирао, зато што би неког свог савременог читаоца могао довести у ову заблуду. Радовић је желео да неке ствари разјасни, поготово зато што су га се барем посредно тицале.

Иако је попут других песника-критичара и књижевне појаве сагледавао кроз оптику своје сопствене песничке поетике, он је истовремено строгост са којом је мерио своја песничка достигнућа показивао и када је писао о другим писцима и проблемима. У том бескомпромисном погледу је поред оне „унутрашње” позиције из које се често као есејиста оглашавао и највећа вредност његове књижевне критике.

ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА

- ЛАЛИЋ, Иван В. *Критика и дело*. Београд: Нолит 1971.
- ЛУКИЋ, Света. „Токови и струје у нашој савременој књижевности”. *Савремена поезија*. Приредио Света Лукић. Београд: Нолит 1966, 102–126.
- ПАЛАВЕСТРА, Предраг. *Историја српске књижевне критике: 1768–2007 II*. Нови Сад: Матица српска 2008.
- ПОПОВИЋ, Богдан А. *И песници и критичари*. Београдска књига: Београд 2012.
- РАДОВИЋ, Борислав. *Рвање с Анђелом и друји зайиси*. Нолит: Београд 1996.
- РАДОВИЋ, Борислав. *О песницима и о поезији*. Глас српски: Бања Лука 2001.
- РАДОВИЋ, Борислав. *Још о песницима и о поезији*. Завод за уџбенике: Београд 2007.
- РАДОВИЋ, Борислав. „Језик и човек”. *Борислав Радовић*. Приредио Марко Аврамовић. Издавачки центар Матице српске: Нови Сад 2023, 176.
- РАДОВИЋ, Борислав. „Пристрасност према Бранку”. *Дело*. Год. XVI бр. 6. 1970, 691–703.
- РАДОЈЧИЋ, Саша. „Песништво и моћ. Читање Радовићевог есеја о Вергилију”. *О поезији и о поезици Борислава Радовића*. Уредио Драган Хамовић. Институт за књижевност и уметност / Библиотека Града Београда: Београд 2017, 159–174.
- ХРИСТИЋ, Јован. „Мој елемент је вода”. *Поезија Јована Христића*. Матица српска: Нови Сад 1997, 95–140.

Библиотека Михизови сусрети
Књига 2.
ИМПРЕСИОНИСТИЧКА И СТВАРАЛАЧКА КРИТИКА

Издавачи

Матица српска, Нови Сад
Српска читаоница, Ириг

За издаваче

Академик Драган Станић,
председник Матице српске
Вера Новковић,
директор Српске читаонице у Иригу

Лекѿура и корекѿура

Мср Јелена Поповић
Мср Милена Кулић

Реѿисѿар имена

Др Наташа Дракулић Козић
Мср Јована Јосиповић
Мср Снежана Савкић

Технички уредник

Вукица Туцаков

Корице

Атила Капитањ

Прелом и ѿриѿрема за шѿшамѿу

Владимир Ватић, ГРАФИТ, Петроварадин

Шѿшамѿа

МАЛА КЊИГА, Нови Сад

Тираж 300

ISBN 978-86-7946-438-5

CIP – Каталогизација у публикацији
Библиотека Матице српске, Нови Сад

821.163.41.09 Mihajlović-Mihiz B.(082)

ИМПРЕСИОНИСТИЧКА и стваралачка критика :
зборник радова са Михизових сусрета / уредио Владан
Бајчета. - Нови Сад : Матица српска ; Ириг : Српска чита-
оница, 2023 (Нови Сад : Мала књига). - 490 стр. ; 24 см.
- (Библиотека Михизови сусрети ; књ. 2)

Тираж 300. - Стр. 7-10: Уводна ријеч / Владан Бајчета. - Напо-
мене и библиографске референце уз текст. - Библиографија уз
поједине радове.

ISBN 978-86-7946-438-5

а) Михајловић-Михиз, Борислав (1922-1997) - Зборници

COBISS.SR-ID 123759113